

مختصات نظری و گونه‌شناسی تعاریف حکمرانی

لیلا شمس^۱، حیدر نجفی رستاقی^۲، مهدی عبدالحمید^۳

تاریخ ارسال: ۱۴۰۳/۱۰/۱۷ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۱/۲۷

چکیده

ماهیت مسائلی که دولت‌ها در چند سال اخیر با آنها مواجه شده‌اند بر نحوه اداره جامعه و ارائه خدمات عمومی به صورتی بهینه تأثیرات قابل توجهی داشته است. این امر موجب مطرح شدن رویکرد «حکمرانی» به منظور شبکه‌سازی و استفاده از منابع و ظرفیت‌های کنشگران و ذی‌نفعان از بخش‌های مختلف شده است. با توجه به اینکه مفهوم حکمرانی از سوی صاحب‌نظران و پژوهشگران مختلف به صورت‌های متفاوتی تبیین شده است و این افراد هرکدام بنا بر حوزه تخصصی خود بر وجوه خاصی از حکمرانی تأکید داشته‌اند؛ لذا این موضوع موجب ارائه مجموعه متنوعی از تعاریف مختلف حکمرانی در ادبیات نظری شده است. این پژوهش با استفاده از روش ترکیب مضمون به بررسی تعاریف مختلف حکمرانی از منظر صاحب‌نظران مختلف پرداخته است و در نهایت تعاریف مختلف حکمرانی را در هفت دسته کلی ساختار؛ کارکرد؛ فرایند (رویه)؛ نقش؛ سازوکار؛ سطح و اهداف و پیامدها دسته‌بندی نموده که هرکدام دارای زیرمجموعه‌هایی هستند که می‌توان تعاریف مختلف حکمرانی را در آنها گنجانید تا پژوهشگران را از سردرگمی مفهومی حکمرانی نجات داده و

دو فصلنامه
بهار و تابستان ۱۴۰۴
دوره ششم، شماره یازدهم

۱۵۱

۱- دکترای مدیریت دولتی دانشگاه علامه طباطبائی؛ تهران، ایران.

۲- دانشجوی دکتری مدیریت دولتی، گروه خط‌مشی و اداره امور عمومی، دانشکده مدیریت دولتی و علوم سازمانی،

دانشکدگان مدیریت، دانشگاه تهران، تهران، ایران-ایمیل نویسنده مسئول: heidar.najafi@ut.ac.ir

۳- استادیار مدیریت، اقتصاد و مهندسی پیشرفت، گروه مدیریت و فلسفه علم و فناوری، دانشکده مدیریت، اقتصاد و

مهندسی پیشرفت، دانشگاه علم و صنعت، تهران، ایران.

موجب کاربست صحیح و به جای مفهوم حکمرانی در حوزه‌های مطالعاتی مختلف گردد.
واژه‌های اصلی: حکمرانی، شبکه، کنشگران، اعمال حاکمیت، ترکیب مضمون.

بیان مسئله

به‌طورکلی مدیریت دولتی^۱ بر ساختارها، فعالیت‌ها و همچنین رفتار سازمان‌های دولتی و مقامات دولتی تمرکز دارد. بروز مسائل اجتماعی بغرنج^۲ موجب تغییر مرزهای مدیریت دولتی شده است چراکه دولت‌ها نمی‌توانند به‌طور مؤثر با این مسائل مقابله کنند. حرکت از مدیریت دولتی نوین^۳ به حکمرانی عمومی نوین^۴ بسیار پیچیده است. در دوران مدیریت دولتی نوین، دولت‌ها شروع به تفکر درباره راه‌های بهتری برای ارائه خدمات باکیفیت به شهروندان و اجرای خط‌مشی‌های عمومی کردند. در این شرایط مدل حکمرانی عمومی به‌عنوان یکی از مؤثرترین ابزارها مطرح شد. امروزه زمانی که دولت و بخش دولتی تصمیم می‌گیرد خط‌مشی‌ها یا برنامه‌های عمومی را تدوین کند یا راهی بهتر برای ارائه خدمات عمومی بیابد بایستی بسیاری از کنشگران مرتبط را درگیر نماید. در این شرایط، مرز سنتی حکومت بسیار مبهم می‌شود چراکه حل مسائل بسیار دشوارتر شده و بنابراین دولت باید با سایر بخش‌ها همکاری داشته باشد (LowatchariN, 2021:8, 16-17). امروزه اصطلاح حکمرانی تعریف ثابتی ندارد و حداقل سه معنای کلی دارد: اولین تعریف شامل همکاری بین‌المللی از طریق نهادهای غیرحاکمیتی خارج از سیستم دولتی است. این مفهوم از ادبیات جهانی شدن بیرون آمده و استدلال می‌کند که حاکمیت سرزمینی جای خود را به انواع غیررسمی همکاری افقی و همچنین به نهادهای فراملی داده است. معنای دوم، حکمرانی را مترادف مدیریت دولتی، یعنی اجرای مؤثر خط‌مشی‌های عمومی می‌داند، این تعریف به دلیل اهمیت این موضوع است که فقر جهانی ریشه در فساد و ظرفیت ضعیف دولت‌ها دارد. سومین معنای حکمرانی، تنظیم رفتار اجتماعی از طریق شبکه‌ها و سایر سازوکارهای غیر سلسله‌مراتبی است. اولین و سومین تعریف، اقتدار دولت سنتی را کم‌اهمیت جلوه می‌دهد و از کنشگران جدید فراملی یا جامعه مدنی حمایت می‌کند؛ ولی سؤالات قابل بحثی را درباره شفافیت و پاسخگویی در عملکرد دولت مدرن مطرح می‌کند (Fukuyama, 2016). با وجود اهمیتی که امروزه در کاربست الگوی حکمرانی در حل مسائل بغرنج و ارائه خدمات عمومی به شیوه‌ای بهینه به شهروندان مطرح است؛ نقطه مبهم در میان سیاست‌گذاران و پژوهشگران مختلف، درک مفهوم حکمرانی از میان مجموعه تعاریف متعددی است که از سوی صاحب‌نظران حوزه‌های علمی و تخصصی مختلف مطرح شده است. به‌طوری‌که هرکدام از این تعاریف عمومی حکمرانی به شکلی مبین بخشی از وجوه مختلف مفهوم اصلی حکمرانی است. از سویی دیگر

1- Public administration

2- Wicked social problems

3- New Public Management (NPM)

4- New Public Governance (NPG)

پژوهشگران حوزه‌های مختلف با استفاده از مفهوم عمومی حکمرانی به ارائه مدل‌های مختلفی از جمله حکمرانی مشارکتی، حکمرانی دیجیتال، حکمرانی محلی و... پرداخته‌اند که ارائه این مجموعه مدل‌های مختلف به لحاظ تأکید این مدل‌ها بر وجه خاصی از کاربست حکمرانی در حوزه مورد نظر می‌باشد. از آنجایی که این مدل‌ها به خصوص در مطالعات میان‌رشته‌ای کاربردهای وسیعی دارند؛ لذا برای پژوهشگران حوزه‌های مختلف ابهاماتی را ایجاد می‌کنند که هسته معنایی حکمرانی شامل چه مفاهیم بنیادینی است که می‌تواند در کاربست و اعمال صحیح مدل‌های حکمرانی در حوزه مطالعاتی مورد نظر کمک نماید. با توجه به اهمیت این موضوع این پژوهش به منظور پرداختن به این خلأ علمی با روش ترکیب مضمون به دنبال دسته‌بندی مفاهیم کلیدی از تعاریف مختلف حکمرانی است تا بتواند بخشی از ابهامات و سردرگمی‌های معنایی را در تعاریف مختلف حکمرانی برای دانشجویان و پژوهشگران علاقه‌مند به مطالعه مباحث حکمرانی برطرف نماید.

مبانی نظری

مفهوم «حکمرانی» سابقه طولانی دارد. کوبرن^۱ در یونان باستان، به هدایت کشتی یا ارابه اشاره داشت، اما افلاطون قبل از آن مفهوم حکمرانی را به شیوه استعاری برای اشاره به هدایت انسان‌ها به کار می‌برد. در فرانسه قرون وسطی، حکمرانی به عنوان مترادف «حکومت» استفاده می‌شد. واژه فرانسوی *gouvernance* در قرن چهاردهم وارد زبان انگلیسی شد و به معنای عام هدایت یا «هنر اعمال حاکمیت» بود (Hufty, 2011). مفهوم «حکمرانی» در بسیاری از زمینه‌های مختلف مورد استفاده قرار گرفته و به نوعی کلیدواژه تبدیل شده است. طیفی از رویکردهای مختلف را می‌توان نسبت به حکمرانی در ادبیات شناسایی کرد: حکمرانی به عنوان رویکرد «سیاسی - اجتماعی» (کویمان^۲ ۱۹۹۹)؛ حکمرانی به عنوان «شبکه درون سازمانی» (کیکرت^۳ ۱۹۹۳)، یا به عنوان نماینده «اصلاحات اداره در مدیریت دولتی» (سالامون^۴ ۲۰۰۲؛ کتل^۵ ۲۰۰۵). این رویکردهای مختلف منجر به ارائه طیف گسترده‌ای از تعاریف شده است. علی‌رغم اینکه اتفاق نظری درباره این تعاریف وجود ندارد؛ ولی کاربردهای مختلف حکمرانی را می‌توان در دو مفهوم دسته‌بندی نمود: اولین مورد متکی بر وابستگی متقابل بین کنشگران دولتی و خصوصی است که رویکردهای مدیریت شبکه را ترویج می‌کند. مفهوم دوم مبتنی بر کوچک کردن دولت‌هاست که تمایز بین دولت و حکومت را روشن می‌سازد. این دوگانگی تعاریف چندان کاربردی نیست و پژوهشگران برای اجتناب از استفاده از مفهوم بسیار انتزاعی حکمرانی، اتخاذ یک رویکرد ملموس‌تر و مبتنی بر عملیاتی‌سازی حکمرانی را توصیه می‌کنند (Bisogno & Cuadrado-Balles, 2022).

حکمرانی اغلب با نگاهی جدید، ضمن محدود کردن قدرت سنتی و سلسله‌مراتبی با نگاه از بالا به پایین بر تغییر مسیر از تصمیم فردی به سوی تصمیم‌گیری‌های گروهی و خرد جمعی همت می‌گمارد. حکمرانی در بردارنده نهادها، فراگردها و قواعد در یک اجتماع است که مشخص می‌کند قدرت چگونه اعمال می‌شود، چگونه تصمیم‌های مؤثر بر جامعه اتخاذ می‌شوند و چگونه منافع مختلف با چنین تصمیم‌هایی هماهنگ می‌شوند. نیومن^۱ بر این باور است که در حکمرانی، تصویر یک رابطه هرمی میان دولت و تابعین با ایده فضاهای موازی چندگانه که در آن قدرت مورد تصادم و مذاکره است، جایگزین می‌شود. ویسل^۲ علت استفاده از حکمرانی در عصر حاضر را به سه دسته زیر تقسیم کرده است (نجفی رستاقی و اسمعیلی گیوی، ۱۴۰۱: ۱۲-۱۳):

- پیچیدگی اداره امور عمومی و نیاز به پاسخ‌گویی، آن را به حکمرانی تبدیل نموده است.
- توجه به بهبود کیفیت زندگی جامعه، به مراتب فراتر از بهبود کیفیت خدمات عمومی است. تحقق این مهم، ضرورت استفاده از مفهوم حکمرانی را افزایش می‌دهد.
- بروز چالش‌ها و مشکلات بغرنج، به هماهنگی و همکاری بیشتر نیاز دارد. از این رو، باید به صورت شبکه‌ای حل شود.

می‌توان استدلال کرد که همه تعاریف حکمرانی سه عنصر مشترک دارند: اول، مفهوم حکمرانی به سیستم‌های چندمرکزی (متکثر) و نه تک مرکزی اشاره دارد. دوم، شبکه‌ها، چه درون سازمانی و چه بین سازمانی، نقش مهمی ایفا می‌کنند. این شبکه‌ها روابط بین کنشگران نسبتاً مستقل، اما وابسته به یکدیگر را سازمان‌دهی می‌کنند. در این شبکه‌ها، سلسله‌مراتب یا رهبری انحصاری اهمیت کمتری داشته و یا حتی وجود ندارد. دولت رسمی ممکن است در این شبکه‌ها دخیل باشد، اما لزوماً همیشه چنین نیست و اگر هم باشد، صرفاً یکی از کنشگران (هرچند مهم) در میان کنشگران دیگر است. سوم، تمرکز بر فرایندهای اعمال حاکمیت به جای ساختارهای حکومت است. این فرایندها به جای فرایندهای سنتی اجبار، فرماندهی و کنترل؛ به مذاکره، هماهنگی و همکاری تمرکز دارند (Bekkers et al., 2016: 14). مقایسه میان عناصر حکمرانی عمومی با اداره امور سنتی و مدیریت دولتی نوین در جدول ۱ آمده که این جدول وجه تمایز و شباهت‌های حکمرانی عمومی را با پارادایم‌های قبلی مدیریت دولتی نشان می‌دهد.

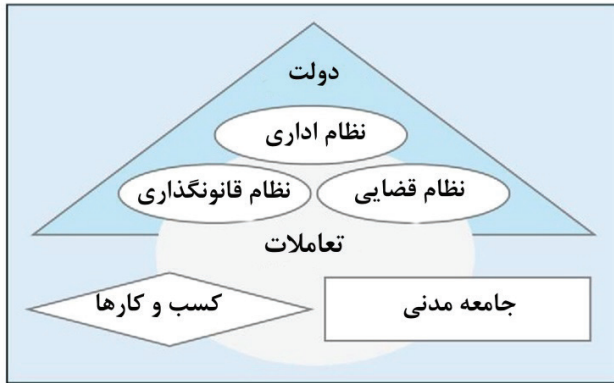

جدول ۱- عناصر حکمرانی عمومی در مقایسه با اداره امور عمومی سنتی و مدیریت دولتی نوین (Cataldi, 2024: 20-22)

عناصر	اداره امور عمومی سنتی	مدیریت دولتی نوین	حکمرانی عمومی
مبانی نظری	- علوم سیاسی - خط مشی عمومی - مدیریت دولتی	- مدیریت‌گرایی - انتخاب عمومی	- جامعه‌شناسی نهادی - جامعه‌شناسی سازمانی - نظریه شبکه - نظریه‌های سیاسی درباره شهروند - فعال، مشارکت و مشورت
ماهیت دولت	واحد	تجزیه - بخش‌بندی شده	- متکثر و کثرت‌گرا
ساختارها و اشکال سازمان‌دهی	بوروکراسی‌های واحد	شبه بازارهای رقابتی	- شبکه‌های مشارکتی
تمرکز	سیستم خط‌مشی	مدیریت درون سازمانی	- حکمرانی بین سازمانی
وظایف سازمان‌ها	اجرای خط‌مشی‌ها	مبادله بازار	- هماهنگی شبکه
انواع حکمرانی	حکمرانی رویه‌ای	حکمرانی شرکتی و بازار	- حکمرانی شبکه
سازوکار حکمرانی	سلسله‌مراتب	بازار و قراردادهای	- قراردادهای رابطه‌ای یا بر پایه اعتماد
سازوکار پاسخگویی	سلسله‌مراتب	رقابت	- شبکه‌های وابسته به - تشریک‌مساعی (اشکال متعدد پاسخ‌گویی)
تمرکز اصلی کنترل	ورودی‌ها و فرایندهای درون سازمانی	خروجی‌ها	- فرایندها و نتایج بین سازمانی
جنبه‌های کلیدی عملکرد	رعایت قوانین و مقررات	- بهره‌وری - رضایت مشتری	- کارآمدی - رضایت شهروندان
ارزش‌های اصلی	- اخلاق بخش عمومی - حرفه‌ای بودن	- رقابت - مدیریت‌گرایی	- همکاری - تشریک‌مساعی - ادغام و یکپارچگی - مشارکت - تولید مشترک و هم‌آفرینی - ارزش عمومی - اخلاقیات جدید خدمات عمومی - حرفه‌ای‌گرایی جدید
مفاهیم کارکنان دولتی	خدمتکاران وبری	افراد منطقی به دنبال حداکثر نمودن سود و منفعت شخصی	انگیزه‌های ترکیبی دولت و شهروندان (انگیزه‌های خودخواهانه و نوع‌دوستانه)
رهبری	رهبری سیاسی	- رهبری اداری - رهبری معاملاتی - رهبری کارآفرینی	- رهبری دولتی و مدنی - رهبری تحول‌آفرین - رهبری تسهیل‌کننده، مشارکتی، اخلاقی، ارزش عمومی
ادراکات از شهروندان	رأی دهندگان/ مالیات دهندگان	مشتریان/ مصرف‌کنندگان	- تولیدکنندگان مشترک
روابط بخش عمومی و خصوصی	جدایی کارکردی (تسلط بخش عمومی از طریق تنظیم بازارها)	عمومی در مقابل خصوصی به منظور رقابت برای کارایی بیشتر (قانون‌زدایی و سلطه خصوصی)	- عمومی به علاوه خصوصی (یعنی هم‌افزایی سه بخش دولتی، خصوصی و مردم‌نهاد)
منطق حوزه فعالیت	بوروکراسی	بازار سرمایه‌داری	- دموکراسی

استورر^۱ (۲۰۱۳) سه کنشگر اصلی در حکمرانی را مطابق شکل ۱ شامل دولت، جامعه مدنی و کسب و کارها شناسایی می‌کند که هرکدام حوزه اختیارات خود را داشته که برای ایجاد مقررات یا مدیریت مشترک با یکدیگر همپوشانی‌هایی نیز دارند (Koenig & Deenapanray, 2024).

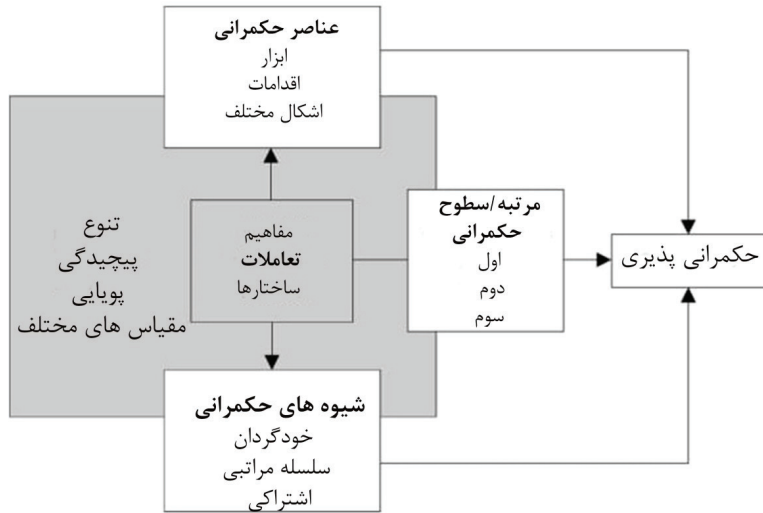

شکل ۱- کنشگران حکمرانی (Koenig & Deenapanray, 2024)

شکل ۲ طرح کلی حکمرانی را نشان می‌دهد. تعاملات میان ساختارها و مفاهیم که در بستر تنوع، پیچیدگی، پویایی و مقیاس‌های مختلف رخ می‌دهد بر عناصر حکمرانی، شیوه‌های حکمرانی و مرتبه یا سطوح حکمرانی اثر می‌گذارد و در نهایت به حکمرانی‌پذیری^۲ منجر می‌شود. شیوه‌های حکمرانی به صورت خودگردان، سلسله‌مراتبی و اشتراکی تعریف می‌شود و عناصر حکمرانی شامل ابزار، اقدامات و اشکال مختلف می‌گردد.

مرتبه‌ها یا سطوح حکمرانی شامل ۳ مرتبه اول، دوم و سوم می‌گردد. حل مسائل اجتماعی-سیاسی و ایجاد فرصت به‌عنوان حکمرانی مرتبه یا سطح اول شناخته می‌شود که این امر در ترتیبات نهادی خاصی صورت می‌گیرد و سرپرستی و راهبری این نهادها حکمرانی مرتبه یا سطح دوم نامیده می‌شود. در حکمرانی مرتبه یا سطح اول، تأکید بر اعمال حکمرانی به‌عنوان یک فرایند است، درحالی‌که در حکمرانی مرتبه یا سطح دوم بر جنبه‌های ساختاری تعاملات اعمال حکمرانی، کنترل یا توانمندسازی روش‌های حل مسئله یا فرصت‌آفرینی در جوامع مدرن تأکید می‌شود. مفهوم فراحکمرانی^۳ به‌مثابه حکمرانی مرتبه یا سطح سوم تعریف می‌شود و شامل هنر حکمرانی در عرصه‌های کم‌و‌بیش خودتنظیم‌گر حکمرانی است که به کنش‌های عینی حکمرانی منجر می‌شود (الوانی و شمس، ۱۴۰۲: ۲۸۲).

شکل ۲- طرح کلی حکمرانی (Kooiman et al., 2005:325)

پیشینه پژوهش

در این بخش به مطالعه و بررسی برخی پژوهش‌های داخلی و خارجی مرتبط با موضوع تحقیق حاضر مطابق جدول ۲ پرداخته می‌شود و در انتها خلاصه نظری و پژوهشی تشریح می‌گردد.

جدول ۲- مروری بر پیشینه پژوهش

منبع	خلاصه یافته‌ها	عنوان پژوهش
(کریم میان و همکاران، ۱۳۹۸)	این پژوهش با استفاده از روش فراترکیب، به دنبال ارائه دسته‌بندی جامعی از ویژگی‌های حکمرانی در مطالعات این حوزه است. بر این اساس ویژگی‌های این رویکرد جدید حکمرانی از طریق شبکه‌های خط‌مشی را می‌توان در چهار دسته کلی «ارتقای هماهنگی، انسجام و یکپارچگی»، «تقویت ارتباطات، ایجاد اعتماد و افزایش مشارکت»، «افزایش یادگیری خط‌مشی» و «تسهیل پیاده‌سازی خط‌مشی‌ها» به همراه زیرمجموعه‌هایی دسته‌بندی نمود.	طبقه‌بندی ویژگی‌های حکمرانی از طریق شبکه‌های خط‌مشی با استفاده از روش فراترکیب
(Gjaltema et al., 2020)	هدف این پژوهش تبیین مفهوم فراحکمرانی با مرور سیستماتیک ۷۹ مقاله است. نتیجه پژوهش نشان داد که فراحکمرانی به‌عنوان یک رویه و عملی تعریف می‌شود که عمدتاً توسط مقامات دولتی به‌منظور هماهنگی یک یا چند حالت حکمرانی با استفاده از ابزار، روش‌ها و استراتژی‌های مختلف برای غلبه بر ناکامی‌های حکمرانی اعمال می‌گردد؛ بنابراین فراحکمرانی فراتر از دوگانگی غیرمولد در مباحثات پیرامون «از حکومت تا حکمرانی» است.	مروری نظام‌مند بر ادبیات: از حکومت تا حکمرانی... تا فراحکمرانی

منبع	خلاصه یافته‌ها	عنوان پژوهش
(Schmitter,2019)	مفهوم «حکمرانی» در فرهنگ واژگان سیاست و علوم سیاسی مطرح شده و معانی مختلفی پیدا کرده، اما به نظر می‌رسد مهم‌ترین ویژگی این مفهوم؛ ظرفیت آن است که به‌عنوان جایگزینی برای «حکومت» در نظر گرفته می‌شود. در این پژوهش، تعاریف، مفروضات و کاربردهای حکمرانی بررسی می‌گردد. نتیجه آن است که مفهوم حکمرانی می‌تواند سهم مهمی در درک ما از فرایند پیچیده‌تر ساختن و اجرای خط‌مشی‌های عمومی داشته باشد، اما به‌عنوان جایگزینی برای حکومت تلقی نمی‌شود.	تعریف، تبیین و بهره‌برداری از مفهوم فراگیر «حکمرانی»
(Sharma,2018)	تعاریف حکمرانی به قدری زیاد است که از نظر تحلیلی به ساختاری غیرقابل حل تبدیل شده است. این مقاله بر لزوم تمایز میان کاربردهای مرسوم و نئولیبرالی واژه حکمرانی تأکید می‌کند. همچنین مؤلفه‌های حکمرانی را مورد بحث قرار می‌دهد که مجموعه پیچیده‌ای به نام حکمرانی را تشکیل می‌دهند.	حکمرانی: مفهوم و ابعاد آن
(Nerantzidis et al.,2012)	این مطالعه با استفاده از روش تحلیل محتوا بر روی بیست‌و دو تعریف از سال ۱۹۹۲ تا ۲۰۱۰ برای درک اصطلاح حکمرانی شرکتی انجام گرفته است. براین اساس یک چارچوب شش بعدی ارائه و تعداد تکرارها با استفاده از موتور جستجوی اینترنتی محاسبه گردید و نتیجه گرفت که هنگام تعریف حکمرانی شرکتی باید شش بعد نهادی، سهام‌دار، حکمرانی، کنترل، عملکرد و ذی‌نفعان را در نظر گرفت.	معمای تعاریف حکمرانی شرکتی
(Hall,2011)	این پژوهش یک نوع‌شناسی از حکمرانی مطلوب برای گردشگری به‌طور نظام‌مند ارائه داده است. متغیرهای طبقه‌بندی شده در نوع‌شناسی حکمرانی از رابطه بین مداخله دولت و خودتنظیمی و روابط بین کنشگران خط‌مشی و شیوه‌های هدایت ایجاد می‌شود. ماتریس حاصل چهار نوع حکمرانی را شامل سلسله‌مراتب، بازارها، شبکه‌ها و جوامع ارائه می‌دهد.	گونه‌شناسی حکمرانی و دلالت‌های آن برای تحلیل خط‌مشی‌های گردشگری
(Robichau,2011)	محبوبیت حکمرانی در مباحث دانشگاهی مشهود است. از برخی جهات، حجم عظیم نظریه‌پردازی در مورد این موضوع زمینه‌های بحث‌انگیزی را ایجاد نموده است. به‌منظور پیشبرد مباحث حکمرانی، این مقاله درباره تقاطع‌های حوزه‌های تحقیقاتی حکمرانی در آینده بحث می‌کند و معتقد است که معنا دار کردن مطالعات حکمرانی مستلزم انجام آزمایش‌های تجربی و کاوش‌های استقرایی بیشتر توسط پژوهشگران است.	اجزای به‌هم پیوسته حکمرانی: ایجاد تصویری با تعاریف، نظریه‌ها و بحث‌ها
(Ruhanen et al.,2010)	علی‌رغم گسترش مفهوم حکمرانی در ادبیات دانشگاهی، توافق کمی درباره تعاریف، دامنه و آنچه در واقع حکمرانی را تشکیل می‌دهد، وجود دارد و لذا هدف این مقاله بررسی و سنتز ادبیات حکمرانی با هدف شناسایی عناصر و ابعاد کلیدی حکمرانی است. با بررسی ۵۳ مقاله حکمرانی منتشر شده، ۴۰ بعد مجزای حکمرانی شناسایی شد که از این بررسی، شش بعد حکمرانی که بیشتر مورد استفاده قرار می‌گیرند شامل: پاسخ‌گویی، شفافیت، درگیری (مشارکت)، ساختار، کارآمدی و قدرت می‌باشد.	بررسی و سنتز ادبیات حکمرانی
(Demirtas et al.,2010)	در این پژوهش، مفهوم حکمرانی در ۳ مقوله مختلف با توجه به بعد مدیریت، شکل اجرا و کارکرد طبقه‌بندی می‌شود. طبقه‌بندی بر اساس بعد مدیریت شامل مفاهیم حکمرانی جهانی، ملی و محلی است. طبقه‌بندی بر اساس شکل اجرا شامل مفاهیم کلان، میانی و خرد است و طبقه‌بندی بر اساس کارکرد شامل مفاهیم حکمرانی سیاسی، اقتصادی و نهادی می‌گردد.	طبقه‌بندی مفهوم حکمرانی

در پژوهش‌های صورت گرفته بیشتر مروری بر انواع تعاریف حکمرانی صورت گرفته است؛ اما در این پژوهش‌ها دسته‌بندی و طبقه‌بندی مشخص و جامعی از مفهوم حکمرانی به‌منظور روشن نمودن این تعاریف از منظر صاحب‌نظران حوزه‌های مختلف انجام نشده است که این امر خلأ نظری و پژوهشی در حوزه مطالعات مربوط به حکمرانی است که در پژوهش حاضر به آن پرداخته می‌شود.

روش

هستی‌شناسی پژوهش حاضر با هدف تشریح مختصات نظری و گونه‌شناسی تعاریف حکمرانی؛ ایده‌آلیستی و بنیان معرفت‌شناسی آن به حوزه موضع متافیزیکی و تئوریک نزدیک‌تر است. چارچوب پژوهش نیز پسا اثبات‌گرایی تفسیری و استراتژی پژوهش کیفی می‌باشد.

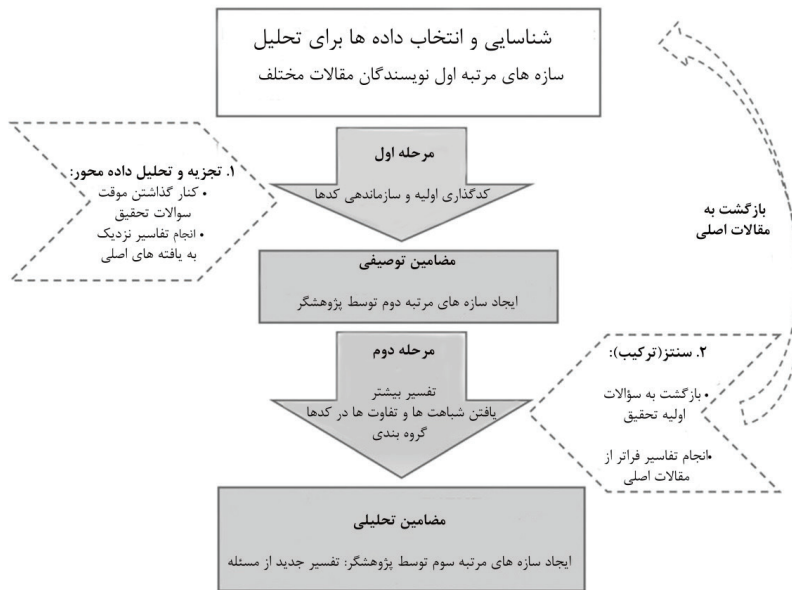
پژوهش کیفی با تأکید بر زمینه، هستی، تجربه، دیدگاه، معنا و ذهنیت، در پیچه منحصر به فردی را برای کشف و تفسیر پدیده‌های اجتماعی ارائه می‌کند. پژوهش‌های کیفی با ارائه بینش درباره پدیده‌های پیچیده اجتماعی، ایجاد درک انسان‌محور، ارتباط با مسائل دنیای واقعی و واکنش سریع به تغییرات اجتماعی، نقشی ضروری در دنیای پیچیده امروزی ایفا می‌کنند (Lim, 2024). روش ترکیب مضمون^۱ از میان انواع استراتژی‌های کیفی برای هدف پژوهش حاضر به‌منظور احصا گونه‌شناسی تعاریف مختلف حکمرانی انتخاب شده است. روش ترکیب مضمون برای پژوهش‌هایی مناسب است که نیازمند بررسی جامع پدیده مورد مطالعه هست و به پژوهشگران کمک می‌کند تا مفاهیم مشترک را در چندین مطالعه کیفی شناسایی نموده و با مقایسه نتایج مطالعات مختلف، الگوهای پنهان و پیچیده‌ای را در پژوهش‌های مختلف شناسایی نمایند به‌گونه‌ای که ممکن است این الگوها در هر یک از مطالعات مذکور به‌صورت جداگانه قابل دستیابی نباشند. همچنین با استفاده از این روش و ترکیب نتایج چندین مطالعه، می‌توان به افزایش اعتبار و اطمینان‌پذیری یافته‌ها نیز کمک نمود.

روش ترکیب مضمون که توسط توماس و هاردن^۲ (۲۰۰۸) مطرح شده؛ مضامین یا مسائل تکرارشونده در مطالعات اولیه را شناسایی می‌کند، این مضامین را تجزیه و تحلیل می‌کند و در مرورهای نظام‌مند نتیجه‌گیری می‌نماید. هدف این روش، ایجاد مضامین تحلیلی از طریق یک ترکیب (سنتر) توصیفی^۳ و یافتن توضیحات مربوط به یک سؤال مروری خاص است (Cruzes & Dyba, 2011). سه مرحله تجزیه و تحلیل در ترکیب مضمون که توسط توماس و هاردن تبیین شده عبارت‌اند از: کدگذاری اولیه یافته‌های مطالعات پیشین؛ سازمان‌دهی کدهای اولیه در حوزه‌های مرتبط برای ایجاد مضامین توصیفی و ایجاد مضامین تحلیلی (Van Leeuwen et al., 2019). مراحل روش ترکیب مضمون در مقاله حاضر مطابق شکل ۳ است که با شناسایی و انتخاب مقالات منتخب مختلف برای تجزیه و تحلیل

آغاز می‌شود. داده‌ها در این مرحله سازه‌های مرتبه اولی^۱ است که توسط نویسندگان مقالات و کتب مختلف ارائه شده‌اند. ترکیب (سنتز)^۲ شامل دو مرحله است. مرحله اول مطابق شکل ۳ «تحلیل مبتنی بر داده»^۳ است که شامل ترجمه متقابل مفاهیم و استخراج گزاره‌های مرتبط از مقالات است که با استفاده از کدگذاری توصیفی^۴ از خط‌خط متن مقالات منتخب انجام می‌گیرد. کدگذاری توصیفی بر اساس اصل کدگذاری باز است که در نهایت مضامین توصیفی یعنی سازه‌های مرتبه دوم توسط سنتزها ایجاد می‌شوند. مرحله دوم سنتز شامل تفسیر بیشتر مضامین توصیفی است. در اینجا به‌طور نظام‌مند مضامین یافته شده بر اساس اهداف و سؤالات تحقیق مورد بررسی قرار می‌گیرند و دسته‌بندی می‌شوند که این دسته‌بندی‌ها به‌عنوان سازه‌های مرتبه سوم شناخته می‌شوند که شامل مفاهیم و ادراکات جدیدی هستند (Suškevičs et al., 2019). برای محاسبه قابلیت اطمینان پژوهش از منظر انتخاب منابع مرتبط و حذف منابع غیرمرتبط و کدگذاری‌های انجام شده از ضریب کاپای کوهن استفاده می‌گردد.

مقدار ضریب کاپای هنگامی که دو کدگذار کاملاً باهم توافق دارند برابر یک است. ضریب کاپای بین ۰.۴۰ و ۰.۵۹ نشان‌دهنده توافق قابل قبول، مقادیر بین ۰.۶۰ و ۰.۷۴ توافق خوب و مقادیر بیشتر از ۰.۷۵ نشان‌دهنده توافق عالی میان کدگذاران است (Kleinlooh et al., 2021).

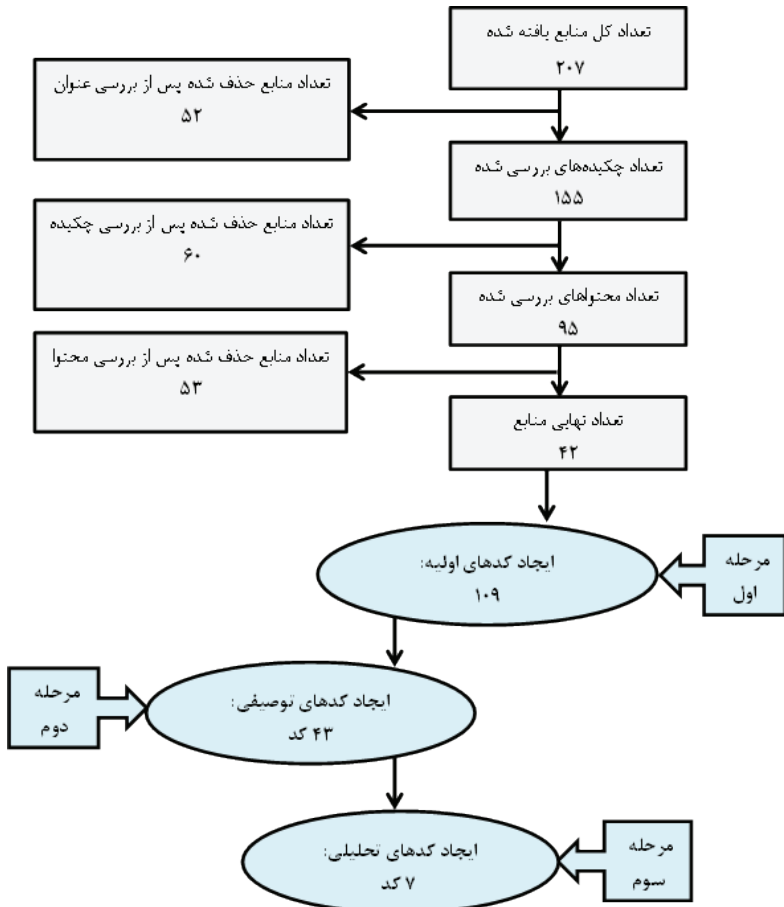

شکل ۳- فرایند روش ترکیب مضمون (Suškevičs et al., 2019)

یافته‌ها

مطابق با روش ترکیب مضمون که در بخش روش بیان شد؛ در شکل ۴ خلاصه فرایند انتخاب منابع و پیاده‌سازی روش ترکیب مضمون تشریح شده است. بر این اساس با جستجو در پایگاه‌های اطلاعاتی مختلف از قبیل وب آف ساینس^۱؛ ساینس دایرکت^۲ و امرلاد^۳ تعداد ۲۰۷ منبع یافته شد. سپس در طی سه مرحله با بررسی عنوان، چکیده و محتوای این منابع پالایش روی آنها صورت گرفت و در نهایت تعداد ۴۲ منبع انتخاب شد. این منابع مطابق روش ترکیب مضمون طی سه مرحله کدگذاری اولیه، تعیین مضامین توصیفی و تعیین مضامین تحلیلی مورد بررسی قرار گرفت که در ادامه به تشریح این مراحل پرداخته می‌شود.

شکل ۴- خلاصه فرایند انتخاب منابع و پیاده‌سازی روش ترکیب مضمون

مرحله اول در روش ترکیب مضمون شامل کدگذاری اولیه و سازمان دهی کدهاست؛ در این مرحله گزاره‌های مرتبط با تبیین مفهوم حکمرانی از منابع منتخب مطابق جدول ۳ استخراج گردید و سپس تعداد ۱۰۹ کد اولیه از این تعاریف احصا گردید.

جدول ۳- احصا کدهای اولیه از منابع منتخب

ردیف	گزاره	ایجاد کدهای اولیه
۱	حکمرانی به رویه و نهادهایی اطلاق می‌شود که در آن تصمیمات و اختیارات اتخاذ و اعمال می‌گردد (Idris et al.,2021).	- اتخاذ و اعمال تصمیمات و اختیارات
۲	حکمرانی اعمال اقتدار را از طریق رویه‌های رسمی و غیررسمی برای خیر عمومی توضیح می‌دهد (Idris et al.,2021).	- اعمال اقتدار از طریق رویه‌های رسمی و غیررسمی - خیر عمومی
۳	حکمرانی در بسیاری از کاربردهای امروزی، به موارد زیر اشاره دارد: فرایند جدید اعمال حاکمیت؛ تحول در نظام مقررات؛ یا روش جدیدی که جامعه با آن اداره می‌شود (Rhodes,2007).	- فرایند جدید اعمال حاکمیت - تحول در نظام مقررات - روش جدید اداره جامعه
۴	مفهوم حکمرانی در مقایسه با حکومت یک الگوی کثرت‌گرایانه از اداره امور را تداعی می‌کند؛ به این معنا که حکمرانی کمتر بر نهادهای دولتی متمرکز است و بیشتر بر فرایندها و تعاملاتی متمرکز دارد که دولت را به جامعه مدنی گره می‌زند (Bevir,2010:1).	- الگوی کثرت‌گرایانه از اداره امور - تمرکز بر فرایندها و تعاملات - پیونددهنده دولت با جامعه مدنی
۵	حکمرانی به دنبال درک روشی است که بر اساس آن تصمیم‌گیری جمعی ساخته می‌شود (Chhotray&Stoker,2009:2).	- فرایند تصمیم‌گیری جمعی
۶	حکمرانی؛ رویه‌ها و نهادهایی است که توسط آنها اقتدار در یک کشور اعمال می‌شود، این امر شامل: (۱) فرایندی است که توسط آن دولت‌ها انتخاب، نظارت و جایگزین می‌شوند (۲) ظرفیت دولت برای تدوین و اجرای مؤثر خط‌مشی‌های صحیح و مطلوب (سالم) (۳) توجه دولت و شهروندان به نهادهایی که بر تعاملات اقتصادی و اجتماعی میان آنها حاکم است (Baland et al.,2010:4602).	- فرایند انتخاب، نظارت و جایگزین نمودن دولت‌ها - ظرفیت دولت برای تدوین و اجرای مؤثر خط‌مشی‌های صحیح و مطلوب (سالم) - توجه به تعاملات اجتماعی و اقتصادی
۷	حکمرانی امری ثابت نیست، بلکه فرایندی است که کاملاً سیال است؛ فرایندی گسترده، پویا و پیچیده از تصمیم‌گیری تعاملی که دائماً در حال تغییر است و به شرایط متغیر محیطی پاسخ می‌دهد (Walters,2004).	- فرایندی سیال؛ گسترده، پویا و پیچیده از تصمیم‌گیری تعاملی - پاسخ به شرایط متغیر محیطی
۸	حکمرانی مجموعه روش‌های متعددی است که افراد و نهادهای دولتی و خصوصی، امور مشترک خود را مدیریت می‌کنند. این امر فرایند مستمری است که از طریق آن می‌توان منافع مستمر یا متنوع را برآورده کرد و اقدامات مشارکتی انجام داد (Thomas,2000).	- مدیریت امور مشترک افراد، نهادهای دولتی و خصوصی - انجام اقدامات مشارکتی - برآورده ساختن منافع مستمر یا متنوع
۹	حکمرانی به‌عنوان توانایی یک حکومت برای وضع و اجرای قوانین و ارائه خدمات تعریف می‌شود؛ صرف‌نظر از اینکه آن حکومت دموکراتیک باشد یا نه (Fukuyama,2013).	- توانایی حکومت برای وضع قوانین - توانایی حکومت برای اجرای قوانین - توانایی حکومت برای ارائه خدمات

ردیف	گزاره	ایجاد کدهای اولیه
۱۰	حکمرانی از ساختار و فرایند تشکیل شده است. حکمرانی به عنوان ساختار به نهادها و مجموعه‌ای از کنشگران مربوط می‌شود. میان ساختار دولت، سیستم‌های رقابت و شبکه‌ها (سیستم‌های مذاکره) تمایز وجود دارد. در مورد مجموعه کنشگران، ساختار دولتی منحصراً شامل دولت‌ها می‌شود، درحالی‌که هر دو سیستم رقابت و شبکه از پیکربندی کنشگران دولتی و غیردولتی (شرکت‌ها، گروه‌های ذی‌نفع، سازمان‌های غیردولتی، سازمان‌های مردم‌نهاد و غیره) تشکیل شده‌اند. حکمرانی به عنوان فرایند، شیوه‌های هماهنگی اجتماعی را مشخص می‌کند که توسط آن کنشگران در تأمین و ارائه کالاهای جمعی مشارکت می‌کنند (Börzel & Risse, 2010).	<ul style="list-style-type: none"> - متشکل از نهادها و مجموعه‌ای از کنشگران: دولت؛ شرکت‌ها؛ گروه‌های ذی‌نفع؛ سازمان‌های غیردولتی؛ سازمان‌های مردم‌نهاد - شیوه‌های هماهنگی اجتماعی - ایجاد، اجرا و تأمین کالاهای جمعی
۱۱	حکمرانی به عنوان شبکه‌های خودسازمان‌ده درون‌سازمانی با وابستگی متقابل، تبادل منابع، قواعد بازی و استقلال از دولت توصیف می‌شود (Ruhanen et al., 2010).	<ul style="list-style-type: none"> - شبکه‌های خودسازمان‌ده با وابستگی متقابل، تبادل منابع، قواعد بازی و استقلال از دولت
۱۲	حکمرانی؛ ظرفیت نهادی ^۱ سازمان‌های دولتی برای تأمین کالاهای عمومی و سایر کالاهای مورد نیاز شهروندان یا نمایندگان آنها به شیوه‌ای مؤثر، شفاف، بی‌طرفانه و پاسخگو با توجه به محدودیت‌های منابع است (Katsamunska, 2016).	<ul style="list-style-type: none"> - ظرفیت نهادی سازمان‌های دولتی برای تأمین کالاهای عمومی به شیوه‌ای مؤثر، شفاف، بی‌طرفانه و پاسخگو با توجه به محدودیت‌های منابع
۱۳	حکمرانی به معنای تشکیلات یا سازمان‌دهی اقدام جمعی تعریف می‌شود (Daly, 2003).	<ul style="list-style-type: none"> - تشکیلات یا سازمان‌دهی اقدام جمعی
۱۴	حکمرانی موضوعی برای هماهنگی و مدیریت کنش‌های جمعی کنشگران مختلف است. این امر می‌تواند در بسترهای مختلف شکل‌های متفاوتی داشته باشد چراکه هرکدام از این بسترها شامل توزیع خاصی از روابط قدرت است (Mulderig, 2012).	<ul style="list-style-type: none"> - هماهنگی و مدیریت کنش‌های جمعی کنشگران مختلف - دارای اشکال مختلف در بسترهای متفاوت به دلیل توزیع خاصی از روابط قدرت
۱۵	حکمرانی عموماً به ابزاری برای دستیابی به هدایت، کنترل و هماهنگی افراد یا سازمان‌های (کاملاً یا کمی) خودمختار به نمایندگی از منافع اطلاق می‌شود که آنها مشترکاً در آن منافع سهیم هستند (Lynn et al., 2000).	<ul style="list-style-type: none"> - هدایت، کنترل و هماهنگی افراد و سازمان‌های خودمختار
۱۶	حکمرانی عمومی نحوه کار یک سازمان با شرکا، ذی‌نفعان و شبکه‌های مختلف برای تأثیرگذاری بر پیامدهای خط‌مشی‌های عمومی است (Bovaird et al., 2003:370).	<ul style="list-style-type: none"> - نحوه کار یک سازمان با شرکا، ذی‌نفعان و شبکه‌های خود - تأثیرگذاری بر پیامدهای خط‌مشی‌های عمومی
۱۷	حکمرانی الگو یا ساختاری است که در یک سیستم سیاسی - اجتماعی به عنوان نتیجه مشترک از مداخله و مشارکت همه کنشگران درگیر پدیدار می‌شود. این الگو را نمی‌توان به نتیجه به دست آمده از یک کنشگر یا گروهی از کنشگران به طور خاص تقلیل داد (Bovaird et al., 2003:370).	<ul style="list-style-type: none"> - الگو یا ساختاری در یک سیستم سیاسی - اجتماعی به عنوان نتیجه مشترک از مداخله و مشارکت همه کنشگران درگیر

ردیف	گزاره	ایجاد کدهای اولیه
۱۸	حکمرانی، فرایندهای تعاملی است که از طریق آن جامعه و اقتصاد به سمت اهداف مورد مذاکره جمعی هدایت می‌شوند. نکته مهم این است که هیچ کنشگری به‌تنهایی دانش، منابع و ظرفیت‌های لازم را برای اعمال حاکمیت در جوامع پیچیده و پراکنده امروزی ندارد، لذا تعاملات؛ برای تبادل یا تجمیع ایده‌ها، منابع و شایستگی‌هایی که برای کسب نتایج مطلوب مورد نیاز است، ضروری به نظر می‌رسد (Ansell & Torfing, 2022:4).	<ul style="list-style-type: none"> - فرایندهای تعاملی - هدایت جامعه و اقتصاد به سمت اهداف مورد مذاکره جمعی - تعاملات برای تبادل یا تجمیع ایده‌ها، منابع و شایستگی‌هایی - برای کسب نتایج مطلوب - اعمال حاکمیت در جوامع پیچیده و پراکنده
۱۹	حکمرانی؛ شهروندان، دولت و نهادهای حاکم بر تعاملات اقتصادی و اجتماعی میان آنها را دربرمی‌گیرد. به عبارتی، مفهوم حکمرانی شامل این ایده است که دولت باید شهروندان را در فرایند توسعه ملی مشارکت دهد. مسئله فقط این نیست که دولت همه این کارها را به‌تنهایی انجام دهد، بلکه باید آینده‌ای را همراه با مشارکت مردم بسازد (Lowatcharin, 2021:62).	<ul style="list-style-type: none"> - مشتمل بر شهروندان؛ دولت و نهادهای حاکم بر تعاملات اقتصادی و اجتماعی میان آنها - مشارکت شهروندان در فرایند توسعه ملی - ساخت آینده جامعه با مردم
۲۰	حکمرانی شامل نهادهای مختلف برای ایجاد رویکردی گسترده به حکومت است. این نهادها کنشگران اجتماعی را در شبکه‌های خط‌مشی، بازارها، کنشگران بوروکراتیک و سازمان‌های بین‌المللی سازمان‌دهی می‌کنند تا حکومت مدرن را شکل دهند (Filgueiras et al., 2023).	<ul style="list-style-type: none"> - ایجاد رویکردی گسترده به حکومت - سازمان‌دهی کنشگران اجتماعی در شبکه‌های خط‌مشی، بازارها، کنشگران بوروکراتیک و سازمان‌های بین‌المللی - شکل‌دهی به حکومت مدرن
۲۱	حکمرانی شامل تعاملات میان ساختارها، فرایندها و رویه‌هایی است که نحوه اعمال قدرت، اتخاذ تصمیم‌ها و اظهارنظر شهروندان یا سایر ذی‌نفعان را تعیین می‌کند. حکمرانی اساساً در مورد قدرت، روابط و مسئولیت‌پذیری است؛ چه کسی نفوذ دارد، چه کسی تصمیم می‌گیرد و چگونه تصمیم‌گیرندگان پاسخگو هستند. حکمرانی بیشتر هنر هدایت جوامع و سازمان‌ها و حل تعارضات است (Vymětal, 2007:8).	<ul style="list-style-type: none"> - تعاملات میان ساختارها، فرایندها و رویه‌ها به‌منظور تعیین نحوه اعمال قدرت، اتخاذ تصمیم‌ها و اظهارنظر شهروندان یا سایر ذی‌نفعان - تعیین افراد دارای نفوذ - تعیین تصمیم‌گیرندگان - تعیین نحوه پاسخ‌گویی تصمیم‌گیرندگان - هنر هدایت جوامع و سازمان‌ها و حل تعارضات
۲۲	حکمرانی به توزیع و تسهیم قدرت، فرایند تدوین خط‌مشی‌ها، تعیین اولویت‌ها و پاسخ‌گو کردن ذی‌نفعان مربوط می‌شود (Akande, 2022:41).	<ul style="list-style-type: none"> - توزیع و تسهیم قدرت - فرایند تدوین خط‌مشی‌ها - تعیین اولویت‌ها - پاسخ‌گو کردن ذی‌نفعان
۲۳	حکمرانی عمومی ترتیبات رسمی و غیررسمی است که تعیین می‌کند چگونه تصمیمات عمومی اتخاذ می‌شود و چگونه اقدامات عمومی، از منظر حفظ ارزش‌های قانون اساسی یک کشور هنگام مواجهه با مسائل و محیط‌های متغیر انجام می‌شود (Kong & Yoon, 2018).	<ul style="list-style-type: none"> - ترتیبات رسمی و غیررسمی - تعیین چگونگی اتخاذ تصمیمات عمومی و انجام اقدامات عمومی - حفظ ارزش‌های قانون اساسی - مواجهه با مسائل و محیط‌های متغیر

ردیف	گزاره	ایجاد کدهای اولیه
۲۴	حکمرانی شامل فرایندها و نهادهایی برای تصمیم‌گیری و اقدام عمومی است که کنشگرانی از حکومت و سایر بخش‌ها را در برمی‌گیرد (Morçöl, 2023:21).	<ul style="list-style-type: none"> - فرایندها و نهادهایی برای تصمیم‌گیری و اقدام عمومی - شبکه‌ای از کنشگران حکومت و سایر بخش‌ها
۲۵	عناصر مفهوم حکمرانی که امروزه به اتفاق آرا پذیرفته شده عبارت‌اند از: ۱. فرایندی که در آن ارکان جامعه قدرت و اقتدار را به دست می‌آورد و خط‌مشی‌ها را وضع می‌کند. ۲. توانمندسازی حکومت برای مدیریت منابع و اجرای قواعد خط‌مشی‌ها (Sekher et al., 2018:8).	<ul style="list-style-type: none"> - فرایند کسب قدرت و اقتدار توسط ارکان جامعه به منظور وضع خط‌مشی‌ها - توانمندسازی حکومت برای مدیریت منابع و اجرای قواعد خط‌مشی‌ها
۲۶	حکمرانی به عنوان تلاش‌های کم‌و‌بیش نهادینه شده برای هدایت رفتار یا عمل افراد و سازمان‌ها از طریق سازوکارهایی تعریف می‌شود که در شرایط لیبرال دموکراسی مشروع تلقی شده و با هدف بهبود منفعت عامه صورت می‌گیرد (Triantafyllou & Lewis, 2024:1).	<ul style="list-style-type: none"> - هدایت مشروع رفتار یا عمل افراد - بهبود منفعت عامه
۲۷	از نظر معنایی و همچنین نظری، آخرین رویکرد متقاعدکننده درباره مفهوم حکمرانی این است که حکمرانی یک وظیفه یا فعالیتی نیست که باید انجام شود و نه از روابط چندگانه تشکیل شده بلکه یک ساختار یا چارچوب نظارتی است. اصطلاح اعمال حاکمیت نیز می‌تواند برای توصیف فعالیت این چارچوب نظارتی استفاده شود (Kaehler & Grundei, 2019:28).	<ul style="list-style-type: none"> - به مثابه ساختار و چارچوب نظارتی
۲۸	نکته اصلی مفهوم حکمرانی اطمینان از مشارکت گروه‌های طرد شده در فرایند تصمیم‌گیری است؛ این مسئله با مفاهیم نظریه قرارداد اجتماعی مطابقت دارد که طرفدار توانمندسازی مردم و مسئولیت‌پذیری بیشتر مدیران در فرایندهای حکومتی است (Chowdhury & Panday, 2018:10).	<ul style="list-style-type: none"> - اطمینان از درگیری گروه‌های طرد شده در فرایند تصمیم‌گیری و مشارکت - توانمندسازی مردم - مسئولیت‌پذیری بیشتر مدیران در فرایندهای حکومتی
۲۹	حکمرانی روش/سازوکاری برای مواجهه با طیف وسیعی از مسائل/تضادهایی است که در آن کنشگران (عمومی و خصوصی) به تصمیمات رضایت‌بخش و الزام‌آوری از طریق مذاکره و همکاری با یکدیگر در اجرا می‌رسند (Schmitter, 2019).	<ul style="list-style-type: none"> - مواجهه با طیف وسیعی از مسائل و تضادها - مجموعه کنشگران عمومی و خصوصی - مذاکره و همکاری به منظور رسیدن به تصمیمات رضایت‌بخش و الزام‌آور در اجرا
۳۰	حکمرانی به تنوع نهادی؛ یعنی به مجموعه‌ای از مقامات ملی با سایر سازمان‌های محلی برگرفته از بخش‌های عمومی، خصوصی و داوطلبانه اشاره دارد؛ همچنین فرایندهای اداره این مجموعه‌های درهم‌تنیده از سازمان‌ها را شامل می‌شود؛ بنابراین حکمرانی در اینجا نه تنها به فرایندهای تعاملی‌تر اعمال حاکمیت، بلکه به خود فرایندهای هدایت‌کننده و نتایج این فرایندها نیز اشاره دارد (Kalb et al., 2004:105).	<ul style="list-style-type: none"> - مجموعه‌ای از مقامات ملی با سایر سازمان‌های محلی برگرفته از بخش‌های عمومی، خصوصی و داوطلبانه - فرایندهای اداره مجموعه‌های درهم‌تنیده از سازمان‌ها - فرایندهای تعاملی اعمال حاکمیت - فرایندهای هدایت‌کننده

ردیف	گزاره	ایجاد کدهای اولیه
۳۱	حکمرانی ترتیبی است که در آن کنشگران عمومی و خصوصی به حل مسائل اجتماعی یا ایجاد فرصت‌های اجتماعی می‌پردازند و بر این اساس نهادهای اجتماعی ^۱ را شکل می‌دهند که این فعالیت‌های اعمال حاکمیت در آنها انجام می‌شود (Keating et al., 2014).	<ul style="list-style-type: none"> - مجموعه کنشگران عمومی و خصوصی - شکل دهی به نهادهای اجتماعی - حل مسائل اجتماعی - ایجاد فرصت‌های اجتماعی
۳۲	تعریف حکمرانی دارای دو بعد ساختاری و هنجاری است. حکمرانی ساختاری، به «چگونگی» اعمال حاکمیت مربوط می‌شود و شامل مواردی مانند فرایندها، ساختارها، خطوط اختیارات، ذی‌نفعان، اشکال ارتباطات و مسئولیت‌ها می‌شود؛ اینها سازوکارهایی است که به وسیله آن قدرت اعمال می‌شود، تصمیم‌گیری اتخاذ می‌شود، خط‌مشی‌ها ایجاد می‌شود یا تغییر می‌کند و اجرای آنها محقق می‌شود. حکمرانی هنجاری مجموعه‌ای از ویژگی‌های مرتبط با ارزش حکمرانی از جمله شفافیت، پاسخ‌گویی، صداقت، درستی، بی‌طرفی، کارآمدی و غیره را شامل می‌شود. حکمرانی ساختاری می‌تواند برای حمایت یا دستیابی به اهداف هنجاری طراحی شود، اما به خودی خود به نحوه انجام کاری مربوط می‌شود، نه اینکه آیا روش انجام آن کارآمد یا صادقانه یا درست است یا خیر (Bannister & Connolly, 2011).	<ul style="list-style-type: none"> - مجموعه‌ای از فرایندها، ساختارها، خطوط اختیارات، ذی‌نفعان، اشکال ارتباطات و مسئولیت‌ها از منظر ساختار - ایجاد، تغییر یا اجرای خط‌مشی‌ها - ویژگی‌های مرتبط با ارزش حکمرانی: شفافیت، پاسخ‌گویی، صداقت، درستی، بی‌طرفی، کارآمدی
۳۳	حکمرانی اعمال اختیارات سیاسی، اقتصادی و اداری برای اداره امور یک ملت است. به عبارتی سازوکارها، فرایندها، روابط و نهادهای پیچیده‌ای است که از طریق آن شهروندان و گروه‌ها منافع خود را بیان می‌کنند، حقوق و تعهدات خود را اعمال کرده و اختلافات خود را حل می‌نمایند (Farazmand, 2004: 6-7).	<ul style="list-style-type: none"> - اعمال اختیارات سیاسی، اقتصادی و اداری برای اداره امور یک ملت - سازوکارها و فرایندهایی برای بیان منافع شهروندان و گروه‌ها، اعمال حقوق و تعهدات، حل اختلافات
۳۴	حکمرانی تمایل به پذیرش تغییر در رویه‌های سیاسی شامل جهانی شدن، بازاری شدن دولت و افزایش تشمت (چندپارگی) نهادی و ظهور شبکه‌هایی را نشان می‌دهد که از جدایی بخش‌های عمومی - خصوصی عبور می‌کند (Hall, 2011).	<ul style="list-style-type: none"> - تغییر در رویه‌های سیاسی شامل: جهانی شدن، بازاری شدن دولت و افزایش تشمت (چندپارگی) نهادی و ظهور شبکه‌های مختلف
۳۵	حکمرانی دنیایی را تداعی می‌کند که در آن قدرت دولتی در میان طیف وسیعی از شبکه‌های متمایز فضایی و کارکردی متشکل از انواع سازمان‌های دولتی، داوطلبانه و خصوصی پراکنده است (Bevir, 2010).	<ul style="list-style-type: none"> - پراکنده شدن قدرت دولتی در میان طیف وسیعی از سازمان‌های دولتی، داوطلبانه و خصوصی
۳۶	در حکمرانی، همه جامعه در اداره امور عمومی مشارکت دارند؛ اما دولت صاحب قدرت و کنشگر اصلی حکومت است. بر اساس این دیدگاه، دولت یا حکومت نقش مهمی در حکمرانی دارد، اما تقریباً در پس‌زمینه کار می‌کند و محیطی را ایجاد می‌کند که بازار و جامعه مدنی را قادر می‌سازد تا مشارکت‌های خلاقانه و سرنوشت‌سازی انجام دهند (Plattner, 2013).	<ul style="list-style-type: none"> - مشارکت همه جامعه در اداره امور عمومی - ایفای نقش مهم دولت در حکمرانی - بسترسازی برای مشارکت‌های خلاقانه و سرنوشت‌ساز
۳۷	شبکه‌های حکمرانی مجموعه‌های نسبتاً پایداری از کنشگران به هم وابسته، اما از نظر عملیاتی مستقل هستند که بر حل مسائل مشترک تمرکز دارند (Hajer & Versteeg, 2005).	<ul style="list-style-type: none"> - مجموعه‌های نسبتاً پایداری از کنشگران به هم وابسته، اما مستقل از منظر عملیاتی - تمرکز بر حل مسائل مشترک

ردیف	گزاره	ایجاد کدهای اولیه
۳۸	حکمرانی برخلاف حکومت با مسائل اجتماعی بیش‌ازحد به هم مرتبط، بسیار پیچیده و همچنین بزرگی سروکار دارد که به نظر می‌رسد که هیچ دولت - ملت واحدی نتواند به تنهایی به آنها رسیدگی کند (Finger et al., 2006:1).	- رسیدگی به مسائل اجتماعی به هم مرتبط، بسیار پیچیده و بزرگ
۳۹	حکمرانی طیف گسترده‌ای از راه‌ها را شامل می‌شود که از طریق آنها ساختار سیاسی، اجتماعی و اداری یک کشور فرصت‌ها و قابلیت‌های مهمی را در دسترس اعضای جامعه قرار می‌دهد (Basu, 2003:4).	- فراهم آوردن فرصت و قابلیت برای اعضای جامعه از طریق ساختار سیاسی، اجتماعی و اداری
۴۰	حکمرانی با کثرت کنشگران (دولت‌ها، شرکت‌ها، نهادهای جامعه مدنی)؛ سازوکارهای متعدد (زور، اقتناع، ایجاد هنجار و دست‌کاری) و تغییر انطباقی سریع مشخص می‌شود که شبکه‌های حکمرانی کم‌وبیش به‌هم پیوسته‌ای را تشکیل می‌دهند (Burris, 2005).	- کثرت کنشگران (دولت‌ها، شرکت‌ها، نهادهای جامعه مدنی) - سازوکارهای متعدد (زور، اقتناع، ایجاد هنجار و دست‌کاری) - تغییر انطباقی سریع با شرایط
۴۱	حکمرانی عمومی نوین ماهیت پراکنده طراحی خط‌مشی و ارائه خدمات عمومی را تصدیق کرده و تأکید می‌کند که این کارکردها به‌طور فزاینده‌ای از طریق شبکه‌های متعدد متشکل از بخش‌های دولتی، خصوصی و جامعه مدنی و تعاملات آنها از طریق فرایندهای مبتنی بر گفتگو، مذاکره و مشورت تسهیل می‌شود؛ بنابراین، حکمرانی عمومی نوین هم دولت متکثر (کنشگران متعدد وابسته به هم) و هم فرایندهای کثرت‌گرایانه (سازوکارهای چندگانه) را دربرمی‌گیرد (Hildreth et al., 2021:123).	- شبکه‌های متعدد متشکل از بخش‌های دولتی، خصوصی و جامعه مدنی - فرایندهای مبتنی بر گفتگو، مذاکره و مشورت - دولت متکثر (کنشگران متعدد وابسته به هم) - فرایندهای کثرت‌گرایانه و سازوکارهای چندگانه - تسهیل کارکردهای دولت
۴۲	حکمرانی به‌عنوان حضور منظم و تضمین‌شده نمایندگان جوامع در فرایند تصمیم‌گیری تعریف می‌شود که تحت تأثیر خط‌مشی‌های اتخاذ شده، قرار می‌گیرند. در این تعریف، منظور از جوامع همان «صاحبان منابع» است. صاحبان منابع آن دسته از افراد فعال در نهادها هستند که دارای منابع مطلوبی می‌باشند که می‌توان در صورت لزوم از این منابع برای حل مسائلی که نیازمند ترتیبات خاص حکمرانی است استفاده کرد (Grote & Gbikpi, 2002:23-24).	- حضور منظم و تضمین‌شده صاحبان منابع مختلف در فرایند تصمیم‌گیری
۴۳	حکمرانی به معنای چیزی بیش از حکومت است و برای نشان دادن الگوهای گسترده کنش جمعی استفاده می‌شود (O'Toole, Meier, 2011:3).	- الگوهای گسترده کنش جمعی
۴۴	حکمرانی سیستمی از قواعد است که در آن اهداف مورد نظر توسط سازوکارهای کنترلی با پیامدهای فراملی در تمام سطوح فعالیت‌های انسانی از خانواده گرفته تا سازمان‌های بین‌المللی دنبال می‌شود. حکمرانی به‌مثابه نظام قواعد تشکیل‌دهنده نظم اجتماعی، شامل فعالیت‌هایی است که سعی در تأمین امنیت، رفاه، نظم، ثبات و استمرار دارد (Demirtaş et al., 2010).	- نظام قواعد تشکیل‌دهنده نظم اجتماعی - دربرگرفتن سطوح مختلف فعالیت‌های انسانی از خانواده گرفته تا سازمان‌های بین‌المللی - امنیت، رفاه، نظم، ثبات و استمرار

منابع	مضامین توصیفی	مضامین تحلیلی
(Farazmand,2004:6-7) (Rhodes,2007) (Akande,2022:41) (Filgueiras et al.,2023) (Fukuyama,2013) (Baland et al.,2010:4602) (Ansell & Torfing,2022:4) (Börzel & Risse,2010) (Bannister & Connolly,2011) (Filgueiras et al.,2023) (Ansell & Torfing,2022:4) (Vymětal,2007:8) (Idris et al.,2021) (Thomas,2000) (Lynn et al.,2000) (Vymětal,2007:8) (Hall,2011)	سیاسی (ایجاد رویکردی گسترده به حکومت؛ اعمال اختیارات سیاسی؛ اتخاذ و اعمال تصمیمات و اختیارات؛ توجه به پدیده‌هایی چون جهانی‌شدن؛ فرایند جدید اعمال حاکمیت؛ تعیین اولویت‌ها؛ شکل دهی به حکومت مدرن؛ فرایند انتخاب، نظارت و جایگزین نمودن حکومت‌ها؛ تعیین افراد دارای نفوذ؛ تعیین تصمیم‌گیرندگان؛ تعیین نحوه پاسخ‌گویی تصمیم‌گیرندگان) اقتصادی (تأمین و ارائه انواع کالا و خدمات عمومی) اجتماعی (روش جدید اداره جامعه؛ هدایت جامعه به سمت اهداف مورد مذاکره جمعی؛ اعمال حاکمیت در جوامع پیچیده و پراکنده) مدیریتی (هدایت جوامع و سازمان‌ها؛ مدیریت امور مشترک کنشگران مختلف؛ مدیریت امور مشترک افراد، نهادهای دولتی و خصوصی؛ هدایت، کنترل و هماهنگی افراد و سازمان‌های خودمختار) قانونی (تحول در نظام مقررات؛ فرایند تدوین خط‌مشی‌ها؛ وضع و اجرای قوانین؛ تدوین، تغییر و اجرای مؤثر خط‌مشی‌های صحیح)	کارکرد
(Kaehler & Grundei,2019:28) (Burris,2005) (Kalb et al.,2004:105) (Chhotray&Stoker,2009:2) (Schmitter,2019) (Idris et al.,2021) (Walters,2004) (Triantafillou & Lewis,2024:1) (Kong & Yoon,2018) (Filgueiras et al.,2023) (Ansell & Torfing,2022:4) (Börzel & Risse,2010) (Thomas,2000) (Hildreth et al.,2021:123)	رویکرد فرایند (مبتنی بر توافق؛ مبتنی بر اجماع؛ مبتنی بر قانون) ابزارهای فرایند (گفتگو؛ مذاکره؛ مشورت؛ همکاری؛ تعامل) نوع فرایند (سیال؛ گسترده، پویا، پیچیده؛ قابل انطباق با شرایط محیطی)	فرایند (رویه)
(Kong & Yoon,2018) (Akande,2022:41) (Hildreth et al.,2021:123) (Demirtaş et al.,2010) (Burris,2005) (Daly,2003) (Bevir,2010:1) (Lowatcharin,2021:62)	سازوکارهای نرم و غیررسمی (مشارکت‌طلبی؛ اقتناع هنجارسازی؛ سازمان‌دهی؛ توزیع و تسهیم قدرت) سازوکارهای سخت و رسمی (نظام قواعد؛ اجبار؛ اقتدار و زور) سازوکارهای ترکیبی و چندگانه (استفاده توان‌مان از سازوکارهای نرم و سخت)	سازوکار

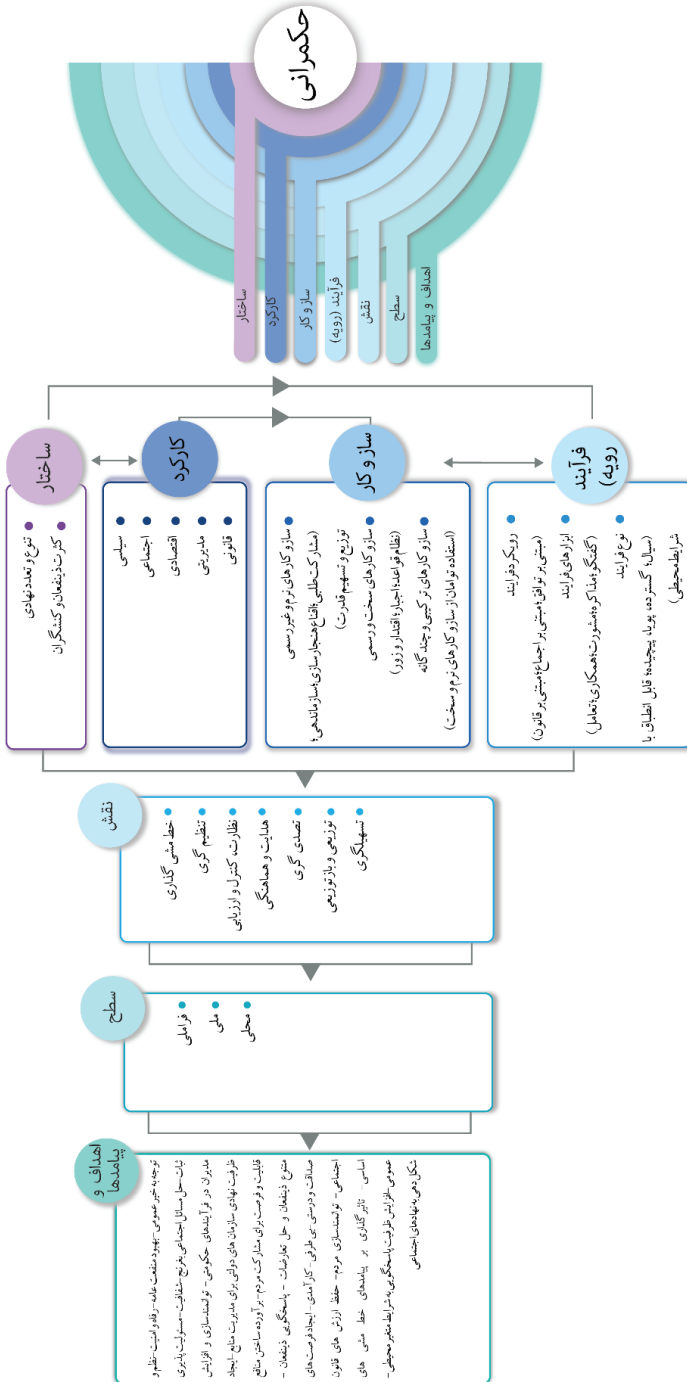
منابع	مضامین توصیفی	مضامین تحلیلی
(Akande,2022:41) (Schmitter,2019) (Nerantzidis et al.,2012) (Mulderriq,2012) (Hildreth et al.,2021:123) (Baland et al.,2010:4602) (Fukuyama,2013) (Börzel & Risse,2010) (Lynn et al.,2000) (Vymětal,2007:8) (Hildreth et al.,2021:123) (Chowdhury & Panday,2018:10) (Baland et al.,2010:4602) (Katsamunska,2016) (Kaehler & Grundei,2019:28) (Fukuyama,2016)	خط مشی گذاری تنظیم گری نظارت، کنترل و ارزیابی هدایت و هماهنگی توزیعی و بازتوزیعی تصدی گری تسهیل گری	نقش
(Demirtaş et al.,2010) (Lowatcharin,2021:62) (Kalb et al.,2004:105) (Fukuyama,2016)	محلی ملی بین المللی	سطوح
(Keating et al.,2014) (Idris et al.,2021) (Demirtaş et al.,2010) (Bannister & Connolly,2011) (Schmitter,2019) (Chowdhury & Panday,2018:10) (Akande,2022:41) (Kong & Yoon,2018) (Bovaird et al.,2003:370) (Triantafillou & Lewis,2024:1) (Walters,2004) (Hajer & Versteeg,2005) (Chowdhury & Panday,2018:10) (Basu,2003:4) (Plattner,2013) (Keating et al.,2014) (Thomas,2000) (Farazmand,2004:6-7) (Katsamunska,2016) (Sekher et al.,2018:8) (Finger et al.,2006:1)	توجه به خیر عمومی بهبود منفعت عامه رفاه و امنیت نظم و ثبات حل مسائل اجتماعی بغرنج شفافیت مسئولیت پذیری مدیران در فرایندهای حکومتی توانمندسازی و افزایش ظرفیت نهادهای سازمان های دولتی برای مدیریت منابع ایجاد قابلیت و فرصت برای مشارکت مردم برآورده ساختن منافع متنوع ذی نفعان و حل تعارضات پاسخ گویی ذی نفعان صداقت و درستی بی طرفی کارآمدی ایجاد فرصت های اجتماعی توانمندسازی مردم حفظ ارزش های قانون اساسی تأثیرگذاری بر پیامدهای خط مشی های عمومی افزایش ظرفیت پاسخ گویی به شرایط متغیر محیطی شکل دهی به نهادهای اجتماعی	اهداف و پیامدها

به منظور محاسبه ضریب کاپای کوهن جهت حصول قابلیت اطمینان پژوهش از منظر انتخاب منابع مرتبط و کدگذاری گزاره‌ها؛ دو نفر از خبرگانی که دارای مطالعه درخصوص مباحث حکمرانی بوده‌اند به انتخاب منابع و کدگذاری پرداختند که بر این اساس مقدار ضریب کاپا $0,8$ محاسبه شد که بیانگر توافق عالی میان کدگذاران است.

درنهایت مطابق شکل ۵ گونه‌شناسی تعاریف مختلف حکمرانی از منظر ساختار؛ کارکرد؛ فرایند (رویه)؛ سازوکار؛ نقش؛ سطح و اهداف و پیامدها دسته‌بندی می‌شود. حکمرانی از منظر ساختار شامل تنوع و تعدد نهادی و کثرت ذی‌نفعان و کنشگران اعم از دولت؛ شرکت‌های بخش خصوصی؛ گروه‌های ذی‌نفع؛ سازمان‌های غیردولتی؛ سازمان‌های مردم‌نهاد؛ سازمان‌های داوطلبانه است. کارکردهای حکمرانی شامل پنج حوزه سیاسی، اجتماعی، اقتصادی، مدیریتی و قانونی می‌گردد. فرایند یا رویه حکمرانی ناظر بر رویکرد، ابزارها و نوع فرایند می‌شود. سازوکارهای حکمرانی شامل سازوکارهای نرم و سخت و ترکیبی می‌گردد. نقش‌های حکمرانی در هفت دسته خط‌مشی‌گذاری؛ تنظیم‌گری؛ نظارت، کنترل و ارزیابی؛ هدایت و هماهنگی؛ تصدی‌گری؛ توزیعی و بازتوزیعی و تسهیل‌گری قرار می‌گیرد.

مجموعه این ساختارها، کارکردها، فرایندها (رویه‌ها)؛ سازوکارها و نقش‌ها بر سطوح مختلفی از خرد تا کلان شامل محلی، ملی و بین‌المللی اعمال می‌شود که پیامدهای مختلفی چون توجه به خیر عمومی؛ بهبود منفعت عامه؛ رفاه و امنیت؛ نظم و ثبات؛ حل مسائل اجتماعی بغرنج؛ شفافیت؛ مسئولیت‌پذیری مدیران در فرایندهای حکومتی؛ توانمندسازی و افزایش ظرفیت نهادی سازمان‌های دولتی برای مدیریت منابع؛ ایجاد قابلیت و فرصت برای مشارکت مردم؛ برآورده ساختن منافع متنوع ذی‌نفعان و حل تعارضات؛ پاسخ‌گویی ذی‌نفعان؛ صداقت و درستی؛ بی‌طرفی؛ کارآمدی؛ ایجاد فرصت‌های اجتماعی؛ توانمندسازی مردم؛ حفظ ارزش‌های قانون اساسی؛ تأثیرگذاری بر پیامدهای خط‌مشی‌های عمومی؛ افزایش ظرفیت پاسخ‌گویی به شرایط متغیر محیطی؛ شکل‌دهی به نهادهای اجتماعی را به دنبال خواهد داشت.

شکل ۵- گونه شناسی تعاریف حکمرانی برگرفته از یافته های پژوهش

بحث و نتیجه‌گیری

مسائلی چون جهانی‌شدن و بروز مسائل بغرنج در جوامع؛ دولت‌ها را بر آن داشته تا از ظرفیت و منابع ذی‌نفعان و کنشگران از حوزه‌های مختلف به منظور اداره کارآمد جوامع و ارائه بهینه خدمات عمومی به شهروندان استفاده نمایند. همین موضوع منجر به مطرح‌شدن رویکرد حکمرانی گردید که در آن بر شبکه‌سازی و مشارکت‌طلبی کنشگران مختلف تأکید می‌شود. اهمیت رویکرد حکمرانی از این واقعیت نشأت می‌گیرد که هیچ کنشگری به تنهایی از منابع دانشی، اطلاعاتی، مالی و... کافی برای تصمیم‌گیری برخوردار نیست و لذا بهره‌گیری از شبکه‌ای از کنشگران مختلف می‌تواند منجر به ارائه ایده‌های خلاقانه و جذابی برای تصمیم‌گیری و حل مسائل بغرنج گردد.

صاحب‌نظران مختلفی از رشته‌های مختلف علوم سیاسی، مدیریت، اقتصاد، جامعه‌شناسی و... به تبیین مفهوم حکمرانی پرداخته‌اند و هرکدام در تعاریف خود به وجه خاصی از مفهوم حکمرانی اشاره داشتند. این امر حتی در میان پژوهشگران و صاحب‌نظران یک‌رشته خاص نیز مشهود است به طوری که تعریف مشخص و واحدی از حکمرانی از طرف آنها ارائه نشده است. این موضوع علاوه بر اینکه مخاطبان را دچار سردرگمی در میان طیف انبوهی از تعاریف حکمرانی نموده است موجب شده تا آنها با مطالعه تعداد مشخصی از تعاریف حکمرانی تنها به آن وجهی از حکمرانی که در این تعاریف آمده توجه نمایند و در نتیجه از سایر وجوه حکمرانی غفلت نمایند و یا دچار سوء برداشت شوند. بر همین اساس در این پژوهش سعی شد تا با روش ترکیب مضمون‌مروری بر تعاریف مختلف از دیدگاه صاحب‌نظران مختلف گردد تا بتوان الگوی نسبتاً جامعی را از بررسی وجوه مختلف تعاریف حکمرانی ارائه داد.

دو فصلنامه
بهار و تابستان ۱۴۰۴
دوره ششم، شماره یازدهم

۱۷۳

نتایج پژوهش نشان داد که گونه‌شناسی تعاریف مختلف حکمرانی از ۷ منظر ساختار؛ کارکرد؛ فرایند (رویه)؛ سازوکار؛ نقش؛ سطح و اهداف و پیامدها قابل دسته‌بندی است. حکمرانی از منظر ساختار، تنوع و تعدد نهادی و کثرت ذی‌نفعان و کنشگران از بخش‌های مختلف را دربرمی‌گیرد. کارکردهای حکمرانی در پنج حوزه سیاسی، اجتماعی، اقتصادی، مدیریتی و قانونی قابل دسته‌بندی است. فرایند یا رویه حکمرانی بر ۳ وجه رویکرد فرایند (مبتنی بر توافق؛ مبتنی بر اجماع؛ مبتنی بر قانون)؛ ابزارهای فرایند (گفتگو؛ مذاکره؛ مشورت؛ همکاری؛ تعامل)؛ نوع فرایند (سیال؛ گسترده، پویا، پیچیده؛ قابل انطباق با شرایط محیطی) تأکید دارد. سازوکارهای حکمرانی شامل: سازوکارهای نرم و غیررسمی (مشارکت‌طلبی؛ اقتناع‌هنجارسازی؛ سازمان‌دهی؛ توزیع و تسهیم قدرت)؛ سازوکارهای سخت و رسمی (نظام قواعد؛ اجبار؛ اقتدار و زور) و سازوکارهای ترکیبی و چندگانه (استفاده توأمان از سازوکارهای نرم و سخت) می‌گردد. همچنین حکمرانی در حوزه‌های مختلفی چون خط‌مشی‌گذاری؛ تنظیم‌گری؛ نظارت، کنترل و ارزیابی؛ هدایت و هماهنگی؛ تصدی‌گری؛ توزیعی و بازتوزیعی و تسهیل‌گری ایفای نقش می‌کند.

حکمرانی بر سطوح مختلفی از خرد تا کلان (محلی، ملی و بین‌المللی) اعمال می‌شود که

پیامدهای مختلفی را به همراه دارد که از جمع‌بندی نهایی این اهداف و پیامدها می‌توان به اجرای مؤثر خط‌مشی‌های عمومی و ارائه خدمات عمومی به شیوه‌ای کارآمد به شهروندان اشاره نمود. از محدودیت‌های پژوهش حاضر می‌توان به محدودیت‌های ناشی از کاربرد روش ترکیب مضمون اشاره کرد که با وجود مزایایی که در درک و مفهوم‌سازی پدیده‌های پیچیده‌ای چون مفهوم حکمرانی دارد؛ ولی نتایج این روش از منظر انتخاب منابع و کدگذاری گزاره‌ها به پژوهشگر وابسته است؛ لذا علاوه بر اینکه می‌تواند تحت تأثیر دیدگاه‌ها و پیش‌فرض‌های پژوهشگر قرار گیرد موجب می‌شود که انتخاب کدها و دسته‌بندی و نام‌گذاری مضامین به تفسیر پژوهشگر بستگی داشته باشد که این امر ممکن است بین پژوهشگران مختلف نتایج متفاوتی را به همراه داشته باشد.

از جمله پیشنهادهایی که می‌توان برای پژوهش‌های آتی با توجه به نتایج این پژوهش ارائه کرد این موضوع است که پژوهشگران می‌توانند از دسته‌بندی هفت‌گانه تعاریف مختلف حکمرانی پژوهش حاضر در طراحی مدل حکمرانی در حوزه مطالعاتی مدنظر پژوهش خود استفاده نمایند تا بر این اساس مدلی مبتنی بر وجوه مختلف مفهوم حکمرانی را ارائه نمایند. همچنین با استفاده از گونه‌شناسی تعاریف حکمرانی در این پژوهش می‌توان برای ارائه تعریف بومی حکمرانی در کشور با توجه به ویژگی‌ها و اقتضائات خاص نظام سیاسی و اداری استفاده نمود.

حمایت و سپاس‌گزاری

این پژوهش با حمایت مادی و معنوی دفتر مطالعات حکمرانی مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی انجام شده است.

منابع

۱. الوانی، مهدی؛ شمس، لیلا (۱۴۰۲). مبانی حکمرانی؛ نظریه‌ها و کاربردها، تهران: انتشارات دانشگاه علامه طباطبائی.
۲. کریم‌میان، زهره؛ محمدی، مهدی؛ قاضی‌نوری، سیدسپهر؛ ذوالفقارزاده، محمد مهدی (۱۳۹۸). طبقه‌بندی ویژگی‌های حکمرانی از طریق شبکه‌های خط‌مشی با استفاده از روش فراترکیب. مدیریت دولتی، ۱۱(۳)، ۳۷۷-۴۰۲. doi: 10.22059/jipa.2019.284439.2581
۳. نجفی‌رستاقی، حیدر؛ اسمعیلی‌گیوی، محمدرضا (۱۴۰۱). حکمرانی: رهیافت‌ها و فناوری‌ها، تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
4. Akande, O. B. (2022). *Impact of Governance Policy on Socioeconomic Development in Nigeria*. Dissertation for the Degree of Doctor of Philosophy Public Policy and Administration, Walden University.
5. Ansell, C., Torfing, J. (Eds.). (2022). *Handbook on theories of governance*. Edward Elgar Publishing.
6. Baland, J. M., Moene, K. O., & Robinson, J. A. (2010). Governance and development. In *Handbook of development economics* (Vol. 5, pp. 4597-4656). Elsevier.

7. Bannister, F., & Connolly, R. (2011). New problems for old? Defining e-governance. In 2011 *44th Hawaii International Conference on System Sciences* (pp. 1-10). IEEE.
8. Basu, A. (2003). *Gender and governance: Concepts and contexts*. Martha Nussbaum Amrita Basu Yasmin Tambiah.
9. Bekkers, V., Dijkstra, G., & Fenger, M. (2016). *Governance and the democratic deficit: assessing the democratic legitimacy of governance practices*. Routledge.
10. Bevir, M. (2010). *Democratic governance*. Princeton University Press.
11. Bevir, M. (2010). Rethinking governmentality: Towards genealogies of governance. *European Journal of Social Theory*, 13(4), 423-441.
12. Bisogno, M., & Cuadrado-Ballesteros, B. (2022). Budget transparency and governance quality: a cross-country analysis. *Public Management Review*, 24(10), 1610-1631.
13. Börzel, T. A., & Risse, T. (2010). Governance without a state: Can it work?. *Regulation & governance*, 4(2), 113-134.
14. Bovaird, T., Löffler, E., & Loeffler, E. (Eds.). (2003). *Public management and governance*. London: Routledge.
15. Burris, S., Drahos, P., & Shearing, C. (2005). Nodal governance. *Australian Journal of Legal Philosophy*, 30, 1-43.
16. Cataldi, L. (2024). *New Public Governance as a Hybrid: A Critical Interpretation*. Cambridge University Press.
17. Chhotray, V., Stoker, G. (2009). *Governance Theory and Practice A Cross-Disciplinary Approach*. Palgrave Macmillan UK.
18. Chowdhury, S., Panday, P. K. (2018). *Strengthening Local Governance in Bangladesh: Reforms, Participation and Accountability*. Springer international publishing.
19. Daly, M. (2003). Governance and social policy. *Journal of social policy*, 32(1), 113-128.
20. Demirtas, G. (2010). A classification on the concept of governance. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 12(2), 141-165.
21. Farazmand, A. (2004). *Sound governance: Policy and administrative innovations*. Bloomsbury Publishing USA.
22. Filgueiras, F., Palotti, P., & Testa, G. G. (2023). Complexing Governance Styles: Connecting Politics and Policy in Governance Theories. *SAGE Open*, 13(1), 1-19.
23. Finger, M., Tamiotti, L., & Allouche, J. (Eds.). (2006). *The multi-governance of water: Four case studies*. SUNY Press.
24. Fukuyama, F. (2013). What is governance?. *Governance*, 26(3), 347-368.
25. Fukuyama, F. (2016). Governance: What do we know, and how do we know it?. *Annual Review of Political Science*, 19(1), 89-105.
26. Gjaltema, J., Biesbroek, R., & Termeer, K. (2020). From government to governance...to meta-governance: a systematic literature review. *Public Management Review*, 22(12), 1760-1780.
27. Grote, J., Gbikpi, B. (2002). *Participatory Governance: Political and Societal Implications*. VS Verlag für Sozialwissenschaften.
28. Hajer, M., & Versteeg, W. (2005). Performing governance through networks. *European Political Science*, 4, 340-347.
29. Hall, C. M. (2011). A typology of governance and its implications for tourism policy analysis. *Journal of sustainable tourism*, 19(4-5), 437-457.
30. Hildreth, W. B., Miller, G., Lindquist, E. A. (2021). *Handbook of public administration*. Routledge.
31. Hufty, M. (2011). Governance: Exploring four approaches and their relevance to research. *Research for*

- sustainable development: Foundations, experiences, and perspectives*, 165-183.
32. Idris, A., Nmadu, T., Adamu, I., & Yakubu, A. (2021). Budget Governance and National Development: The Nigerian Perspective. *Zamfara Journal of Politics and Development*, 2(2), 12-12.
 33. Kaehler, B., & Grundei, J. (2019). *HR governance: A theoretical introduction*. Springer.
 34. Kalb, D., Pansters, W., & Siebers, H. (Eds.). (2007). *Globalization and development: Themes and concepts in current research*. Springer Science & Business Media.
 35. Katsamunskaja, P. (2016). The concept of governance and public governance theories. *Economic alternatives*, 2(2), 133-141.
 36. Keating, C. B., Katina, P. F., & Bradley, J. M. (2014). Complex system governance: concept, challenges, and emerging research. *International Journal of System of Systems Engineering*, 5(3), 263-288.
 37. Kleinlooh, S. T., Samaritter, R. A., Van Rijn, R. M., Kuipers, G., & Stubbe, J. H. (2021). Dance movement therapy for clients with a personality disorder: A systematic review and thematic synthesis. *Frontiers in psychology*, 12, 1-12.
 38. Koenig, X. G., & Deenanpanray, P. N. (2024). Land use and environmental degradation in the island state of Mauritius: Governance and problem conceptions. *Land Use Policy*, 146, 1-16.
 39. Kong, D., & Yoon, K. (2018). Modes of public governance: A typology toward a conceptual modeling. *World Political Science*, 14(1), 145-167.
 40. Kooiman, J., Jentoft, S., Bavinck, M., & Pullin, R. (2005). *Fish for life: interactive governance for fisheries*. Amsterdam university press.
 41. Lim, W. M. (2024). What is qualitative research? An overview and guidelines. *Australasian Marketing Journal*, 1-31.
 42. Lowatcharin, G. (Ed.). (2021). *A New Look of Public Administration*. College of Local Administration, Khon Kaen University.
 43. Lynn Jr, L. E., Heinrich, C. J., & Hill, C. J. (2000). Studying governance and public management: Challenges and prospects. *Journal of Public Administration Research and Theory*, 10(2), 233-262.
 44. Meit, M., Sellers, K., Kronstadt, J., Lawhorn, N., Brown, A., Liss-Levinson, R., ... & Jarris, P. E. (2012). Governance typology: a consensus classification of state-local health department relationships. *Journal of Public Health Management and Practice*, 18(6), 520-528.
 45. Morçöl, G. (2023). *Complex Governance Networks: Foundational Concepts and Practical Implications*. Routledge.
 46. Mulderrig, J. (2011). The grammar of governance. *Critical Discourse Studies*, 8(1), 45-68.
 47. Nerantzidis, M., Filos, J., & Lazarides, T. G. (2012). The puzzle of corporate governance definition (s): A content analysis. *Corporate Board: Role, Duties & Composition*, 8(2), 13-23.
 48. O'Toole, L. J., Meier, K. J. (2011). *Public management: Organizations, governance, and performance*. Cambridge University Press.
 49. Plattner, M. F. (2013). Reflections on "Governance". *Journal of Democracy*, 24(4), 17-28.
 50. Rhodes, R. A. (2007). Understanding governance: Ten years on. *Organization studies*, 28(8), 1243-1264.
 51. Robichau, R. W. (2011). The mosaic of governance: creating a picture with definitions, theories, and debates. *Policy Studies Journal*, 39, 113-131.
 52. Ruhanen, L., Scott, N., Ritchie, B., & Tkaczynski, A. (2010). Governance: a review and synthesis of the literature. *Tourism review*, 65(4), 4-16.
 53. Schmitter, P. C. (2019). Defining, explaining and, then, exploiting the elusive concept of "governance". *Fudan Journal of the Humanities and Social Sciences*, 12(4), 547-567.
 54. Sekher, M., Parasuraman, S., & Kattumuri, R. (Eds.). (2018). *Governance and governed: multi-country*

- perspectives on state, society and development*. Springer.
55. Suškevičs, M., Hahn, T., & Rodela, R. (2019). Process and contextual factors supporting action-oriented learning: a thematic synthesis of empirical literature in natural resource management. *Society & Natural Resources*, 32(7), 731-750.
56. Thomas, G. W. (2000). Governance, good governance, and global governance: conceptual and actual challenges. *Third World Quarterly*, 21(5), 795– 814.
57. Treib, O., Bähr, H., & Falkner, G. (2007). Modes of governance: towards a conceptual clarification. *Journal of European public policy*, 14(1), 1-20.
58. Triantafillou, P., & Lewis, J. M. (Eds.). (2024). *Handbook on Measuring Governance*. Edward Elgar Publishing.
59. Vymětal, P. (2007). *Governance: Defining the Concept*, University of Economics, Prague Faculty of International Relations Working Papers.
60. Walters, W. (2004). Some critical notes on “governance”. *Studies in political economy*, 73(1), 27-46.
61. Sharma, A. K. (2018). Governance: The concept and its dimensions. *Indian Journal of Public Administration*, 64(1), 1-14.

